

NIEZNOŚNY (241) *ai*

W pisowni łącznej (222), *w rozłącznej* (19); -śn- (191), -fn- (46), -sn- (3), -fñn- (1).

e oraz o jasne.

comp i sup (6 + 1) (nã)nieznośni(e)jszy (7).

sg m N nieznośny, nieznośni(e)jszy (20). ◇ *G* nieznośného, nieznośni(e)jsz(e)go (5); -ého (1), -(e)go (4). ◇ *D* nieznośn(e)mu (1). ◇ *A* nieznośny (13). ◇ *I* nieznośnym (4), nieznośn(e)m (1) *DiarDop*. ◇ *L* nieznośnym (3). ◇ *f N* nieznośnã, (nã)nieznośni(e)jszã (18), nieznośna (1), nieznośn(a) (2); ~ (*attrib*) -ã (8), -a (1) *WujJud*; ~ (*praed*) -ã (8). ◇ *G* nieznośnej (6); -ej (1), -(e)j (5). ◇ *A* nieznośną (19). ◇ *I* nieznośną (3). ◇ *L* nieznośn(e)j (12). ◇ *V* nieznośnã (1). ◇ *n N* nieznośné (10); -é (1) *KochPs*, -e (1) *SenLek*, -(e) (8). ◇ *G* nieznośného (6); -ého (1), -(e)go (5). ◇ *A* nieznośn(e) (8). ◇ *I* nieznośnym (4), nieznośn(e)m (1) *RejPs*. ◇ *L* nieznośnym (2). ◇ *V* nieznośn(e) (2). ◇ *pl N subst* nieznośné (24); -é (3), -(e) (21). ◇ *G* nieznośnych, nieznośni(e)jszych (16). ◇ *D* nieznośnym (1). ◇ *A m pers* nieznośne (1). *subst* nieznośné (39); -é (3), -(e) (36). ◇ *I m* nieznośn(e)mi (5), nieznośnymi (2); -(e)mi *GórnDworz*, *RejPos*, *SkarŻyw*, *PaprUp*; -ymi *GroicPorz*; -(e)mi : -ymi *BielKron* (1:1). *f* nieznośnémi (4) *Diar*, *LubPs*, *GórnDworz*, *KochPs*, nieznośnymi (2) *BielKron*, *SkarŻyw*; ~ -émi (1), -(e)mi (3). *n* nieznośn(e)mi (2). ◇ *L* nieznośnych (3).

Sł stp brak, Cn notuje, Linde XVI (jeden z niżej notowanych przykładów) – XVIII w.

1. *Taki, którego trudno wycierpieć, wypełnić; taki, któremu trudno podlegać; taki, wobec którego trudno pozostać spokojnym; nie do wytrzymania, dokuczliwy, przykry; intolerabilis HistAl, Mącz, Modrzy, Calep, JanStat, Cn; intolerandus Vulg, Modrz, Cn; durus Vulg, Mącz; non ferendus Modrz, Cn; gravis ad portandum Vulg; ingestabilis, insustentabilis Mącz; importabilis, aegre tolerandus JanStat; toleratu difficilis, gravis, impatibilisy nemini tolerabilis Cn (211) : POmni na to miły panie iżz przes odnowienie nãlle przez krzełt święty raczyłeś telz odmienic w nas ftare a fñadz nieznośne obyczaie nãlle *RejPs* 122v; DZiwna to ielst rzecz wśfechmogący boże iżz ták długo wytrwãć możelz thák nieznośne rzeczy/ gdyż ftobã żadny możnoćiã witrwãć niemoże *RejPs* 123v, 57v, 138; że też CzeFarze/ Krolewie/ Xiãżęta [...] rozdãwly proźnwiãczym lvdziãmi mãietnoći fwoie/ mvlãzã fipoddanych fwoich niefnofne czlã/ [...] y ine podatki wyciãgãć *SeklWyzn Gv; HistAl Gv; HistAlHUng* A3v; tedy to bład okrutny/ aby Luter [...] krzełciãniãftwo ták dawno zãfzle y od Bogã opuśczone ośwyecił/ á z rozlicznych á nyeznośnych błędow wyrwał. *KromRozm I Fv*; Leć otyi części fwieckich vftaw [...] możem takowé vftawy obciãżliwe odmienic/ iefli fã nieiako nãlbyt nieznośné *MurzNT* 76v; *KromRozm II v4*; *Diar* 47, 73, 87; *DiarDop* 104; *BielKom* C5; Iãko ociãżzone funnienie wielkoćiã grzechow w nieznośney żãlości ielst á w żãdości ku Bogu. *LubPs* L4 *marg*, I3v, P6v, V3v, Y, cc4v; *GroicPorz* ddv, gg2v; *Leop Num* 11/10; *BibRadz Gen* 47 *arg*, *Is* 30/27; gdyż to ielst nieznośna *Nemefis*, to ielst fprawiedliwy gniew/ godnemu widzieć zaftugę fwą niegodnemu być dãnã *OrzRozm* O3v, L4, T2v *marg*; przełożeni vciñnãwly prawdę/ zãgãsiwly iãlne pifmo Ewãgeliey fwiętey/ iãwnych zlości á nieznośnych ktorych dãley cięrpieć nie możem/ bronię *BielKron* 199, 27v, 201v, [332³], 393; Saevicia intolerabilis. Nieznośne okrucieñftwo. *Mącz* 457b, 145b, 171d, 488d; *SarnUzn* G8 *marg*; *SienLek* V3v; *RejAp* 94v; *GórnDworz* P7v, Y5, Y6, Dd4v, Hh8; *RejPos* 202, 210, 210v, 252, 305v; *BialKat* 58v; *BielSat* L4; *RejZwierc* 2; *WujJud* 19; *WujJudConf* 69v; *BudBib Esth* 14/7[8]; á Cefarz*

Krześciánki z ostátka nie znošny mu [*Amuratowi*] hołd dáie *MycPrz* II B4v, I Cv, B3v; *CzechRozm* 39, 45v; Nieznošna [*intoleranda*] iešt w tey mierze piekárzow y łzynkarzow przewrotność/ ktorzi po teyże cenie y chleb y piwo gdy zboże tanie przedawáią/ iáko y kiedy drogo. A nieznošnieyša [*intolerabilior*] iefzče iešt owych ktorzi Gošciowi drožey przedawáią/ niźli łášiádowi. [...] Ale ono iefzče iešt nanieznošnieyša [*maxime omnium intolerabilis*] iž ná Seymie/ [...] dáleko drožey wšytko przedawáią/ niźli ná inšzych mieyfcách. *ModrzBaz* 33v, 20v, 33v, 90v, 141; O nie znošne głupštvo: Kronikę šwiata wšytkiego w Dzieiách ApoftolŃkich mieć chcą *SkarJedn* 85, 109, 245, 297, 306, 328, 361; *KochOdpr* B4v; Pod Seną w AwiniowŃkiéy káłuży/ [...] dwie źródle zaráz wypadáią/ iedno zbytniégo žimná/ á drugié nieznošnégo gorącą *Oczko* 4; A w nieznošnym prágnieniu ludziom vŃta fchnęły. *KochPs* 117, 29, 31, 35, 151, 169, 193; Zádał iey dwie nieznošne rzeczy: ábo ofiárę czyń/ powiáda/ Bogom: ábo do domu nierządneho ná štrádanie niewcziwe dziewiŃtwá twego poydzielz. *SkarŽyw* 341, A4, 3 [2 r.], 50, 90, 207 (12); *StryjKron* 51, 458; *CzechEp* 43; *KlonŽal* B2; *WisznTr* 32; POłági ty nieznošne áby záginęły *BielSjem* 23, 27; *KochPieš* 50; *PudŃFr* 50; VŃta ktorež to/ káždého mądrošci vczą/ nápoione octem á zołcią/ y nieznošną gorzkošcią. *ArtKanc* E9v, P15; Iákie zášię w towárzech nieznošne drogošci/ Rzemiešnik/ Šzynkarz/ Kupiec/ łupią przez litošci. *BielRozm* 11; *PaprUp* Fv, L2v; *ActReg* 161; *Calep* 556b; *GrochKal* 17; Nieznošny ból/ y šmyŃły/ y rozum zwoiował *GórnTroas* 62; Nędznych á vtrapionych frogié to fá rány/ Kiedy máią nád šobą mieć nieznošne pány. *GórnTroas* 65, 60; á zlorzcząc iemu/ W płáczu y w poćie/ y nieznošney trwodze *GrabowSet* Gv, G2, H2v, H3v, I4v, S2v, T2v; o nieznošna kšieni [= *Persefona*] MdŃych bogów/ y pod žiemią miežkáiacych ćieni. *KochFrag* 52; A ćierpiąc w fercu ták nieznošną ránę/ Až w ten czás plákác/ gdy y žyć/ przeštánę. *KochFrag* 53; *OrzJan* 22; *LatHar* 149, 260, 511, 578, 649 (8); *KoŃakCath* Bv; *RybGęšli* C4v, Dv; tedyć nieznošne bluznierštvo iešt/ namiáŃtká Pána ChrištuŃowego czynić AntychriŃtem. *WujNT* 104; *WysKaz* 22; *SarnStat* 198, 405, 522, 580, 886, 1273; *SiebRozmyšl* C3; *WitošLut* A6; *GrabPospR* L4v; *KlonKr* D2v; *PowodPr* 23, 27, 36 [2 r.], 48 marg, 61 (11);

nieznošny komu, czemu (9): *Diar* 29; *OrzRozm* G4, I; takiež šwym poddánym/ y wiele innych rzeczy/ im nie znošnych wyrządza/ dla częgo šlužniešmy go poráźili y wypędzili *BielKron* 222; iž tá trudnošć zakonu onego narodowi lydžkiemu [!] nieznošna była *RejPos* 32v, 194v; Choćiaž tá rzecz [*zaprzene samego siebie*] bárzo fie zda trudna ćiáŃu/ á nie znošna/ y nieprzyštoyna/ rozumowi y rožłádkowi nášzemu. *CzechRozm* 227v; *ZawJeft* 42; Inšzych rzeczyžaniecham dáleko šprošnieyšzych: Y dobremu człowieku iefzče nieznošnieyšzych. *KlonWor* 41.

W poŃlączeniach szeregowych (3): *Pistrinum* [...] Et Metaphorice, Niewola/ ciężka šlužbá/ álbo cieřzki [!] prácowity á nieznošny vrząd. *Mącz* 300d, 457b; *CiekPotr* 62.

W charakterystycznych poŃlączeniach: nieznošny(-a, -e) bluznierca, bluznierstwo (bluznienie) (5), błąd (9), bol(ešć)(5), brzemię (4) ciemnošć, cień, cierpienie, ciężkošć, clo (2), dań, dekret (2), despekt, doleglošć, drogošć, fałsz, frasunek (3), głod (3), głupštvo, gniew, gorąco, gorzkošć, gravamen, grzech (8), gwałt, hardošć (3), hołd, jarzmo (3), kacerstwo (2), kalumnia, kondycyja, krewkošć, krzywda (14), ksieni, lichwa, męczenie, męczeństwo, męka (8), myto (2), najem, Nemezis, niedostatek (2), niewola (2), niewolstwo, obciáženie, obraza, obyczaj, okowy, okruciešstwo (3), pan, plága, plát, pobory (3), podatek (2), pokusa, poplatki, posag, prágnienie, przewrotnošć, pycha, rana, robota (2), rozpustnošć (2), rwanie,

rzecz (11), smutek, spotwarzenie, sprośność (2), srogość, swawola (2), szkoda (3), trapienie, trudność (2), trwoga, tyraństwo, uciążenie, ucisk (2), uciśnienie, umowa, upor (3), urgielt, urząd (2), urzędnik, utrata, wydatek, zapalenie, zapis, zbytek, zgniłość, zimno, złość (4), zwierzchność (2), zwyczaj, żal (6), żałość (6), cielesna żądliwość.

Wyrażenie: »nigdy nieznośny« (1): tho była ząwždy wielka krzywdą przed oblicznością iego/ á nigdy nieznośna świętemu Máyeřtatowi iego. *RejPos* 194v.

Szeregi: »ciężki (a. nacięższy), (a, i) nieznośny« [szyk 5:1] (6): Dura provincia, Ciefzki [!] á nieznośny vrząd. *Mącz* 98a; *WujJud* A6, 207; *KochOdpr* Dv; Stánał mi grzech nád głową/ y ciśnie mię w ziemię/ Iáko nieznośné naciężłzé brzemię. *KochPs* 55; *ArtKanc* M16. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]

»długi a nieznośny« (1): męczeńnicy [...] dáiąc ie [zdrowie] zá fwego krolá (nie ná proftą/ lekką/ y krotką śmierć/ ále ná długie á nieznośne męczeństwo y konanie/ ktore fię wielom śmierćm równáło) miłość nieofzácowaną ku Bogu [...] pokazać chćieli. *SkarŻyw* [407].

»hardy i nieznośny« (1): Izali z żrzetelne⁸⁰ obrázu/ tákiedy hárdey/ y nieznośney zwierzchności nie widziemy w Papieżách Rzymřkich *NiemObr* 159.

»nieznośny albo nieznoszony« (1): Wezrzyż też na moię mękę ciężką a nie znofną albo nieznofną *OpecŻyw* 101.

»obciążliwy a nieznośny« (1): Kradną przełożeny fwieczcy/ gdi obciążliwe á niefnofne poplatky/ [...] wřtawiaią y wyciągaią *SeklKat* L2v.

»okrutny a nieznośny« [szyk 2:1] (3): ábowiem fie poczęło wřczynác zimno bárzo okrutne á nieznośne [intolerabile frigus] *HistAl* I3v; *BielKron* 199v; *GórnDworz* Y3. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»piekielny a nieznośny« (1): A więc to nie piekielna á nieznośná [!] hárdość y pychá: Doktory święte ktore Kościół ząwżze nietylko przyjmował/ ále y czćił/ y ważył/ y święcił/ potępiác *WujJud* 34v.

»srogi a (i) nieznośny« (2): *CzechRozm* 262; y w Piotrá by wierzyć potrzebá/ y w nim nádzieię pokládác/ o czym y pomyřlic řtrách/ boby to pachnęło frogim á nieznośnym bluźnierřtwem *NiemObr* 33.

»szkodliwy i nieznośny« (1): że domowy nieprzyjaciel jest szkodliwszy i nieznośniejszy, aniż postronny *Diar* 39.

»nieznośny a trudny« (1): á prawie fie řpołu [narody słowiańskie] gryżą frogością á długością nieznośnych á trudnych řpraw řwych. *RejPos* 197. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»twardy a nieznośny« (1): iż tu dla tego przyřzedł/ áby złomił á przeiednał nam on řrogi á wieczny gniew iego/ y ony twarde á nieznośne dekretá iego *RejPos* 178v.

»wielki a (i) nieznośny« = *maximus et intolerabilis* *HistAl* (18): Alye yřch therafz wpanyřthwach nalfych wylkye a nyefnofne řkodi Turczy y thatharzi Byalogrodzczy y Oczakowřci poddany ye⁸⁰ Cze. mczy poczynily. *LibLeg* 11/173v; *HistAl* H5v; *Diar* 72; *DiarDop* 104 [2 r.]; *LubPs* I3v; Znáczy fię iż to był bárzo wielki á nie znośny grzech/ bo dobrowolnie grzeřzył *BibRadz* II 67a marg; *BielKron* 173; Y to też błąd wielki á prawie nieznośny *CzechRozm* 151; *KarnNap* ktv; To niech będzie

dożyć o wolności/ ábo rádźzey o wielkicy á nieznośney [*extrema quadam et intoleranda*] rośpuftności. *ModrzBaz* 141v; *SkarJedn* 229, 347; Począł zaś z iney fię łrony kuścić/ wielkie nań á nie znośne cielefne żądliwości/ y zápálenia miecąc *SkarŻyw* 56, 304; *KochTr* 2; *StryjKron* 121; *CzechEp* 209.

»zmyślony a nieznośny« (1): A iżby ty ich zmyślone á nieznośne básni á nyepobożne śidła ktoremi niewinne ludzi zwodzą/ potrzeć á popłowác raczył. *LubPs* I4.

α. *W funkcji rzeczownika:* »nieznośne« (1) : ná mieyfcu łwego Krolá/ czynił w Indyey wiele nieznośnego. *KmitaSpit* Cv.

2. *Tak wielki, wspaniały, że trudno to człowiekowi wytrzymać, wyobrazić sobie* (27) : gdy łie nam okazowac będzie wielmożność nieznośna łwiętey chwały twoiey. *RejPs* 23; á ia będę miał wielką przyczynę iemu zá nieznośne dobrodzieyftwa dziękowác. *RejPs* 63v, 27, 39, 205, 214v, 219v (9); *RejKup* r6; *LubPs* C; Iż z oney iego [*Boga*] tákicy dziwney wielmożności/ Pochodzą tak nieznośne á dziwne łwiatłości. *RejWiz* 154v, 113v, 128v; *BielKron* 200v; *RejAp* 8; A iefli łie tych czálów nie rodzą one wielkie krolowe/ ktoreby Pirámidy łlawne/ miałta głowne/ nieznośnym budowály kofztem *GórnDworz* Z6v; ty wdzięczne łłowá Anyolá s. [...] ktory łie vkazał onym vbogim proftaczkom [...] opowiedájąc im/ y wšytkiemu łwiátu/ to nieznośne wefele/ á tę wdzięczną rádość *RejPos* 17v; ábychmy vważywłzy thy łwięte á nieznośne dobrodzieyftwa twoie/ przy tobie wiernie łtali *RejPos* 31, 216, 339v; Bo w iego nieznośney mocy/ Swiát/ niebo/ y wšytki mocy. *RejZwiercPodw* 183v.

Wyrażenie: »nieznośny rozumowi człowieczemu, ku wyrozumieniu« [*szyk 1:1*] (1:1): iákie łą nieznośne rozumowi człowieczemu łprawy twoie náłz panie. *RejPs* 33; *BiałKat* a4.

Szeregi: »trudny a nieznośny« (1): Które táiemnice álbo łprawy Trócyce łwiętey [...] rzeczy to łą nam niewymówioné/ y ku wyrozumieniu trudné á nieznośné *BiałKat* a4.

»wielki a nieznośny« [*szyk 1:1*] (2): á day cześ y chwałę iemu zá ty wielkie á nieznośne dobrodzieyftwa iego. *RejPos* 110, 311.

3. *Taki, któremu trudno jest coś znieść, wytrzymać; intolerans* *Mącz*, *Calep*; *impatiens* *Calep* (3) : *Intolerans*, *Niecierpliwy*/ *nieznośny*. *Mącz* 457b; *Impatiens*. *Nullius laboris aut doloris patiens*, *intractabilis*, *morosus*, *difficilis*. *Nie znośny*, *nie cziérpliwy*. *Calep* 509b, 556b.

Synonimy: **1.** *ciężki, niewytrwany, obciążliwy; 2. ogromny, wielki.*

Cf **NIEZNOŚNISTY, NIEZNOŚNIONY, [NIEZNOŚLIWY], ZNOŚNY**